

DE MARKE

Ampt Appeldoorn, Scholt, Brummen, Arnhem

Rijter Appeldoorn, Scholt, Brummen, Arnhem

STEEDEN

Derpen

kerk

Klooster

1. *Derpen*
 2. *Wärthshaus*
 3. *Schulhaus*
 4. *Kloster*

«de Marke» mededelingenblad van de oudheidkundige vereniging "de Marke".

6^e jaargang, nr. 2

december 1982.

Redactiesecretariaat: Volmolenweg 4,
6961 VN Eerbeek.

Adressen bestuursleden:

Tel.:

R. van Beem, Boerhaavelaan 106, Eerbeek, 1389
B. Derksen, Volmolenweg 4, Eerbeek, 2933.
M. Zegers, Hansegraaf 13, Beekbergen, 1785
H. Phielix, Meengatstraat 108, Brummen, 2068
G. Buitenhuis, Woudweg 71 Klarenbeek, 276
W. Klomp, Voorsterweg 193, Loenen, 1327
W. Derksen, Rhienderensestraat 37a, Hall, 1096.

Inhoud van dit nummer:

- 2, Werkgroep Archief Onderzoek, B. Derksen.
- 2, Excursie verslag, Mevr. I.E. Vis-May.
- 4, Het Hungeling, Drs. G.D. Cornelissen de Beer.
- 5, De Brummensche Courant, H. Phielix
- 9, De Kerkshuur te Eerbeek, B. Derksen.
- 15, Fotoboek Gemeente Brummen, P.H.L. Willem-
sens.
- 18, Boekaankondiging "Het Verloren Woud",
H. van Lohuizen.
- 20, De historie van een herberg, G.B. Wolters
- 26, Huygens en Beekbergen, H. van Lohuizen.
- 29, De doopkar, verhaal verteld door wijlen
de heer G.J. te Hennepe
- 34, De beerput, verhaal van wijlen G.J. te
Hennepe.
- 41. Een blik in het verleden, J. ter Avest.

Contributie: Leden f15; Gezinsleden f25.

AMRO-bank, Beekbergen,
gironummer (bank) 83 75 70
t.g.v. penningm. de Marke, 43.70.63.763.

Werkgroep Archief Onderzoek

Voor degenen, die graag zelf geschiedkundig en archief-onderzoek willen doen, is er de mogelijkheid zich aan te sluiten bij de "Werkgroep Archiefonderzoek".

De Stichting Gelders Oudheidkundig Contact en het Rijksarchief in Arnhem organiseren een kadercursus van 5 lessen in de maanden januari tot en met april 1983. Per oudheidkundige vereniging kan slechts één persoon aan de cursus deelnemen.

Namens de Marke zal ik deze cursus volgen. Het is de bedoeling het behandelde door te spelen aan geïnteresseerden. Zo kan deelname toch een optimaal effect sorteren.

Degenen, die zich bij deze werkgroep willen aansluiten, worden verzocht om voor 1 januari a.s. contact met mij op te nemen. In onderling overleg kunnen we de verdere gang van zaken regelen.

B. Derksen,

Volmolenweg 4, Eerbeek. (08338-1325, bgg
2933)

Excursie

Excursie Oudheidkundige Vereniging "de Marke", zaterdag 18 sept. 1982.

Het belooft een fijne dag te worden!

Een excursie van de oudheidkundige vereniging "de Marke": succes verzekerd!

Laten we hopen, dat onze televisie-weerprofeet dit keer gelijk heeft. Dan wacht ons een overwegend droge dag.

Glunderende gezichten van de groep uit Beekbergen-Apeldoorn, die wachten op de bus met medeleden uit Eerbeek en Loenen.

In de bus heerst meteen een opgewekte stemming. We rijden rechtstreeks naar Utrecht, waar we vlak bij de Dom uitstappen en in de mooie "bijna" herfst-morgen een wandeling maken naar de Pieterskerk, één van de Nederlandse kerken, waarvan het romaanse karakter het best bewaard is gebleven.

Met een enthousiaste rondleidster hebben we deze kerk, gebruikt door de Waals Hervormde Gemeente, mogen bewonderen.

Voor al de sarcofaag van bisschop Bernold - de stichter van de Pieterskerk - heeft de aandacht van het gezelschap. In de muur, op de scheiding tussen het hoog- en het laag-koor, heeft men de vier mooie reliëfsteden aangebracht, die gevonden zijn tijdens graafwerkzaamheden onder de tegelvloer. Hartelijk bedankt, beste gids, voor de duidelijke uitleg. Maar we moeten verder.

Dit keer gaat het met de benenwagen naar het Cathrijnen-convent. Eerst wordt ons een kopje koffie aangeboden door de vereniging, dan maken we, in drie groepjes, elk met een gids, een interessante "wandeling" door het Cathrijnen-convent, het laat-middeleeuwse klooster van de Utrechtse Johannieten, ingericht als museum, waarin de kerkelijke verzamelingen samengebracht zijn van het Aartsbisschoppelijk museum te Utrecht, het bisschoppelijk museum te Haarlem en het Oud-Katholieke museum te Utrecht. Het geeft een beeld van het leven van katholieken en protestanten in vroeger eeuwen. Verder zijn er schilderijen van grote meesters te zien en veel gouden en zilveren voorwerpen, die in de erediensten gebruikt werden. In zo'n korte tijd kan men slechts een vluchtig beeld krijgen van al het interessante, dat dit museum biedt.

Weer verder gaat het gezelschap, door het erg drukke centrum van Utrecht naar het Pannekoekenhuis in de Raadskelder. Pannekoeken en een ijsje toe, het kan niet op!

Dan kan het gezelschap kiezen uit drie te bezichtigen objecten. Enkele enthousiastelingen met jonge benen besluiten de Domtoren te beklimmen om er te genieten van het prachtige uitzicht, maar door de mist was er weinig van stad en omgeving te zien. Maar de beklimming is toch een fijne belevenis geweest.

Een deel van het gezelschap gaat naat het Kostuum-museum, waarin ondergebracht zijn:

antieke kleding, kleding-assessoires en antieke en exotische weefsels, daterend uit het midden van de 18e eeuw tot heden en afkomstig uit verschillende culturen. Verder was er een collectie mode-prenten en mode-tijdschriften te zien. De kleding wordt "geshowed" door levensgrote poppen.

En de derde groep heeft het museum "Van Speeldoos tot Pierement" bezocht. Hierin vindt de bezoeker een collectie van ongeveer vijfhonderd automatisch spelende muziekinstrumenten, daterend uit de 17e tot de 20ste eeuw: carillon-klokken, speeldozen, pianola's, straat-, kermis-, dansorgels enz.

Behalve een goede uitleg geeft de gids ons de gelegenheid ettelijke orgels te beluisteren. Ook dit gezelschap keert tevreden terug naar de bus, waarna we naar huis rijden.

Namens alle deelnemers zeg ik het bestuur hartelijk dank voor deze werkelijk geslaagde dag.

Mevr. I.E. Vis-May,
Engelanderweg 27, Beekbergen.

Het Hungeling

Op het artikel "Het Hungeling" te Eerbeek (de Marke, 5e jaargang, nr. 1) ontving de heer B. Derksen de volgende reactie:

"Het genoemd goed komt ook voor in het verpondingsregister van Brummen van 1646 met de aantekening "Willem op den Hungerling". Vier jaar later, bij het huwelijk van zijn zoon Gerrit wordt hij als Willem Hongerlinx in het trouwboek van Hall ingeschreven. In die tijd woonde in de Achterhoek een familie Hungerinck, ook wel gespeld Hungelinck. Willem kan tot die familie behoord hebben, maar het is ook mogelijk, dat hij genoemd is naar de vóór zijn tijd bestaande hoeve. De juiste toedracht is - zoals bij de kwestie van de kip en het ei - moeilijk te achterhalen.

In ieder geval kan de naam Hungeling niet zijn afgeleid van het vorstersgoed "Huninck" of

"Huyninck" om de simpele reden, dat dit - zie de geciteerde acten - in de buurschap Silvolden in het ambt van Apeldoorn was gelegen en dat is meer dan 3 km van het Hungeling verwijderd. Wel is de benaming "Hu(y)ninck" of beter die van het omliggende terrein, de Hu(i)ninckskamp, blijven voortbestaan, zij het in een heel ander object. Toen Olivier Hackfort tot ter Horst, die in 1657 de Silvoldse Beek in erfpacht had gekregen, in 1661/1662 boven zijn korenmolen een nieuwe watermolen liet leggen, nam hij deze in zijn pachtboek op als "De Hunecampse pampire muelen in Silvolden", terwijl zijn zoon Alard de baten van dit bezit boekte onder het hoofd "De Huinekampse Pampiermoelen". In een Arnhemse scheidingsacte van 1856 zijn de boereplaats "De Hunink", de Zilvense korenmolen en de Hunenkampsmolen nog onder één kavel opgenomen. Op de laatstgenoemde molen is meer dan twee eeuwen papier gemaakt. In 1880 kwam er een timmerwinkel in en in 1894 is de molen door A.J. Aarnink ingericht tot blekerij. In 1908 "op stoom gezet", staat daar aan de Imbosweg nog steeds de stoom-wasserij "De Hunekamp" van de heer H.W. Aarnink. Mocht een lezer een boerderij "De Hunink" in Zilven kunnen aanwijzen, dan houd ik mij voor een berichtje gaarne aanbevelen.

Drs. G.D. Cornelissen de Beer,
Barnsteenhorst 160, 2592 EM 's-Gravenhage.
Tel.: 070-854438.

De Brummensche Courant

Op vrijdag 14 januari 1938 kwam nr. 4 van de 33ste jaargang uit.

De courant was het nieuws- en advertentieblad voor de plaatsen Brummen, Loenen, Laag-Soeren, Steenderen, Bronkhorst en omliggende dorpen, zoals voor op de krant vermeld stond.

Elke dinsdag- en vrijdagmiddag verscheen het

bij de Electrische Drukkerij W. Somer en Zoon N.V., Marktpllein, Brummen. De abonnementsprijs was f 3,- per jaar.

In een officiële mededeling staat, dat de gemeente-ontvanger J.P.N. Lepeltak Kieft in de scholen te Hall, Eerbeek, Oeken en Empe zitting houdt om de hondenbelasting 1938 te innen.

Dat de werkeloosheid in die tijd ook groot was, blijkt uit een publicatie van de Gemeentelijke Arbeidsbeurs, waarin men kan lezen, dat de volgende aantallen werklozen staan ingeschreven:

1 letterzetter	1 betonwerker
39 metselaars	4 rijwielherstellers
22 timmerlieden	2 smeden
25 opperlieden	2 bankwerkers
35 schilders	3 electriciens
11 grondwerkers	2 draadvlechters
3 behangers	3 machinisten
1 planneerder	1 soldeerder
1 forceur	6 sigarenmakers
1 kleermaker	7 tuinlieden
37 landarbeiders	1 venter
25 transportarbeiders	1 loopknecht
2 chauffeurs	65 fabrieksarbeiders
2 kantoorbedienden	2 dagmeisjes

Het bericht was ondertekend door "De agent G.C. van Deventer".

Met de financiële situatie van werklozen werd vaak rekening gehouden b.v. bij de openbare uitvoering van de muziekvereniging "La Fraternité" in "De Vroolijke Frans" met medewerking van de toneelvereniging "Eendracht", waarvoor werklozen aan de zaal op vertoon van hun kaart 20 cent moesten betalen, terwijl de normale entreprijs 30 en 40 cent was.

Directeur van de muziekvereniging was toen de heer A.M. Garritsen en de balmuziek werd verzorgd door het Brummens Strijkje.

Op de geboorte van prinses Beatrix werd toen - 14 januari 1938 - met spanning gewacht.

"Dancing Concordia" ad verteerde als volgt:

"Na de blijde gebeurtenis - de klokken luiden - sirenes loeien - 's avonds allen aantreden voor een Groot Oranje Feestbal met attracties en muziek van de Astoria-band. Plm. 10 uur: Feestpolonaise (wij zorgen voor mutsen) en aparte damesattractie. Danskaarten: 25 cent. Let op de zeer bijzondere Oranje-versiering in de zaal!" (Het moet wel iets bijzonders geweest zijn!).

Bakker T. Zweers in de Zegerijstraat, tel. 83, bood tijdens de verwachte nationale feestdagen 10 feestgebakjes voor 75 cent aan en gevulde geboorte-herinneringsbekers voor 35 cent.

Alle leden van de gymnastiekvereniging "Sparta" werden opgeroepen deel te nemen aan de optocht op de komende feestdag: "Verzamelen bij de sociëteit Concordia en lampions of fakkels zelf meebrengen, s.v.p."

Dat er vele uitgaansmogelijkheden in Brummen waren blijkt ook uit het feit dat de wed. E. Schuite haar café "'t Oude Kromhout" aan het Marktpllein (waar nu groentehandel De Betuwe is) beleefd aanbeveelt met: "een rustig zitje, prima consumptie en muziek", terwijl Het Gebouw voor Christelijke Belangen in de Schoolstraat na afloop der optocht een gevarieerd programma aanbood "uit te voeren door bij de Hervormde Verenigings Centrale aangesloten verenigingen; consumptie de gehele avond verkrijgbaar; prijzen laag: koffie en thee 10 cent, enz. Entree vrij!"

Wat de sport betreft wordt vermeld dat zondag a.s. voor de blauw-witte voetballers van B.I.C een belangrijke thuiswedstrijd te wachten staat en wel tegen de nr. 2 van de ranglijst Brink en Orden uit Apeldoorn, waarvan "uit" met 5-1 werd verloren. V.V. Brummense Boys gaat op bezoek bij Theothorne in Dieren, maar de kansen van de zwart-witten worden niet groot geacht. Beide Brummense clubs speelden toen in de 4de klasse van afdeling III.

De Brummense schaakclub speelde een wedstrijd

tegen de Dierense Schaakvereniging en verloor "voorlopig" met $5\frac{1}{2}$ - $6\frac{1}{2}$. Bij Brummen speelden mee de heren Koning, Van Assendelft, Nijhof, Zoetbrood, Bijsterbosch, Mulder, Ortel, Van Neck, De Boer, Theijn, Jansen, Reeskamp en Willems.

Onder de kop "Middenstanders organiseren zich" wordt melding gemaakt van de oprichting van een afdeling Brummen van de Kon. Ned. Middenstandsbond. Dit gebeurde in "'t Kromhout" "met een geheel gevulde zaal". "De K.N.M.B. strijdt o.a. voor betere vakopleiding, middenstandscursussen, ouderdomsuitkering aan kleine zelfstandigen, voordeliger licht- en krachtarieven, afschaffing van personele belasting herziening omzetbelasting en tegen het optreden der regering in het vrije bedrijf en het cadeaustelsel". Zevenentwintig middenstanders gaven zich op als lid. In het voorlopig bestuur werden gekozen de heren Harmsen, Grotenhuis, Joh. Brouwer, W. Jurriëns, Bosman, Van Helbergen en Zweers.

Voor het Kantongerecht te Zutphen stond terecht H.M.B., rijwielhersteller te Voorst, omdat hij op grond van baronesse Van Dedem onder Oeken had gelopen en daar strikken had geplaatst. Als getuigen waren de chef-veldwachter van Brummen en de jachtopziener Ter Braak uit Oeken verschenen. De uitspraak was: betaling van resp. f 15 en f 20 voor beide overtredingen of 30 en 40 dagen brommen!

H.H., koopman te Zutphen, moest voor de rechter verschijnen omdat "hij in Brummen getracht heeft zijn galanterieën aan den man te brengen zonder in het bezit te zijn van een ventvergunning." Het vonnis: f 2 of 4 dagen hechtenis.

Bij de advertenties stond nog vermeld, dat D. Koller, Strijkinrichting, verhuisd was naar de Zegerijstraat, voorheen Drukkerij Van Hierden, terwijl J.A. Doornink, delicatessenhandel, tel. 55, reclame maakte voor zijn Berliner Leverworst à 18 cent per ons en

voor Hero blikgroenten waarvan de prijs was:
4 blikken voor 95 cent.

H. Phielix,
Brummen.

De "Kerkschuur" te Eerbeek

Bij toeval ontdekte ik in het archief van de familie Van Lamsweerde een bestek van een nieuw te bouwen "kerkschuur" in Eerbeek. Op grond van dit bestek heeft de heer H. Mooibroek een tekening uitgewerkt, waarvoor ik hem in "de Marke" nogmaals hartelijk dank wil zeggen.

Met het tot stand komen van de Unie van Utrecht in 1580, werd in onze streken de R.K. godsdienst verboden en werden de kerkelijke bezittingen onteigend. De verboden en andere bepalingen werden gepubliceerd middels plakaten, uitgevaardigd door het Hof van Gelre. In 1598 werd in Hall de laatste mis opgedragen door pastoor Albert de Wijze.

Toch waren er op de Veluwe diverse adellijke families, die de R.K. godsdienst trouw bleven. Ze gaven heimelijk onderdak en financiële steun aan rondtrekkende geestelijken.

In het verborgen werden missen gelezen en de sacramenten bediend. Geleidelijk aan werden de strenge bepalingen enigszins verzacht en kon men bepaalde zaken met geld afkopen. Doordat de officiële R.K. kerk niet meer bestond, werd ons land door de paus tot zendingsgebied verklaard. Hier en daar ontstonden z.g. staties, te vergelijken met missie-posten.

Zowel het Huis te Eerbeek als kasteel Ter Horst in Loenen waren eigendom van R.K. families. Op beide huizen was een kapel aanwezig die op Ter Horst is nu nog intact. Van 1685 tot 1695 werden de rooms-katholieken hier verzorgd door pater Van Haren van de Cannenburgh te Vaassen.

Vanaf 1697 is er voor het eerst sprake van

"de statie Ter Horst, Eerbeek". De statie stond onder bescherming van Sint Anthonius abt; de eerste pastoor was G.S. van Lendt. Zijn opvolgers waren:

H.I Brans	1702-1712
G. Hesseling	1712-1733
H. Michels	1733
Th. J. Schoemaker	1733-1745
H. van Alphen	1745-1757
J.E. Muijters	1757-1768
G.J. van den Broeck	1768-1769
J. Berns	1771-1778
E. Obbenkarte	1778-1783
S.X. Burgers	1783-1797
J.W. Winthuis	1797-1807
H. Jacobs	1807-1814
F. Bush	1814-1822
J.F. Hoogveld	1822-1834
Th.B. Otten	1834-1841
W.A. Hoppenreijjs	1841-1843

De pastoor vertoefde beurtelings een week op Ter Horst en een week op 't Huis te Eerbeek. De statie omvatte een groot gebied n.l. de plaatsen Ugchelen, Beekbergen, Lieren, Woudhuis, Klarenbeek, Tonden, Voorstonden, Oeken, Rhienderen, Hall, Brummen, Leuvenheim, Laag Soeren, Eerbeek, Zilven en Loenen.

Het aantal rooms-katholieken groeide en er ontstond behoefte aan eigen kerkgebouwen.

De bepalingen waren in zo verre verzacht, dat er wel kerken gebouwd mochten worden, als ze maar niet als zodanig herkend konden worden.

Vandaar de naam: "kerkschuur".

Voor al pastoor Burgers heeft zich ingezet voor de bouw van de kerkschuur. Het is dan ook zeer waarschijnlijk, dat de kerkschuur te Eerbeek omstreeks 1793 gebouwd is.

Zijn opvolger, pastoor Winthuis, realiseerde de bouw van de pastorie, zodat Eerbeek een tijd lang de hoofdplaats van de statie was.

Sedert 1790 was er op de Engelenburg een huiskapelaan en in Brummen groeide de behoefte aan een eigen kerkgebouw.

De bouw hiervan werd mogelijk door een legaat van Freule R.M.A. van der Heyden van de Engelenburg. In 1838 werd de kerk ingewijd en onder bescherming gesteld van St Andreas. De kerk bleef bijkerk van de Statie Eerbeek-Ter Horst.

Toen in 1843 in Loenen een R.K. kerk werd ingewijd, werd de statie opgeheven. Brummen werd toen een zelfstandige parochie en Eerbeek ging behoren bij de parochie van Loenen.

De kerkschuur in Eerbeek werd sinds 1852 enige tijd gebruikt voor de nieuw gestichte school en de pastorie werd onderwijzerswoning.

Toen Eerbeek in 1857 een zelfstandige kerkelijke gemeente werd, kwamen kerk en pastorie in eigendom van de Ned. Hervormde gemeente.

De kerkschuur werd afgebroken en er kwam een nieuw kerkgebouw voor in de plaats.

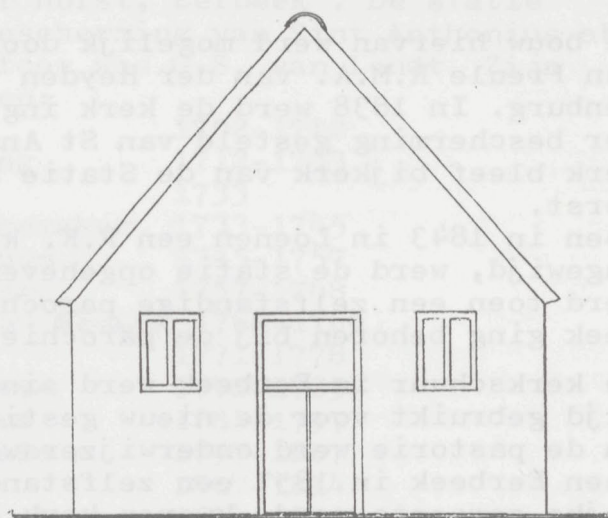
De oude pastorie werd wederom pastorie tot 1888. Zij werd toen afgebroken en vervangen door de huidige.

Het bestek van de nieuwe kerkschuur in de buurschap Eerbeek.

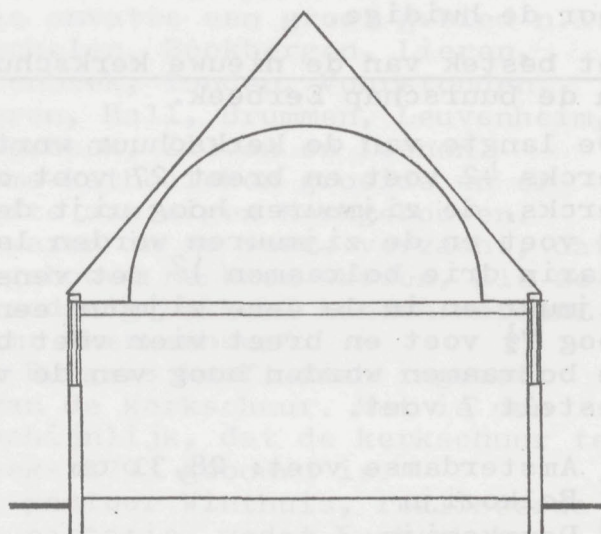
"De langte van de kerkschuur wort buijtenwercks 42 voet en breet 27 voet ook buijten-)¹
wercks, de zijmuuren hoog uijt de vaste grondt 12 voet en de zijmuuren worden lang 42 voet waarin drie bolraamen)² met vensters in ider zijmuur en in de eene zijmuur een duurraam)³
hoog $7\frac{1}{2}$ voet en breet vier voet buijtenwercks, de bolraamen worden hoog van de vaste grondt gestelt 7 voet.

-)¹ Amsterdamse voet: 28,31 cm
-)² Bolkozijn
-)³ Deurkozijn

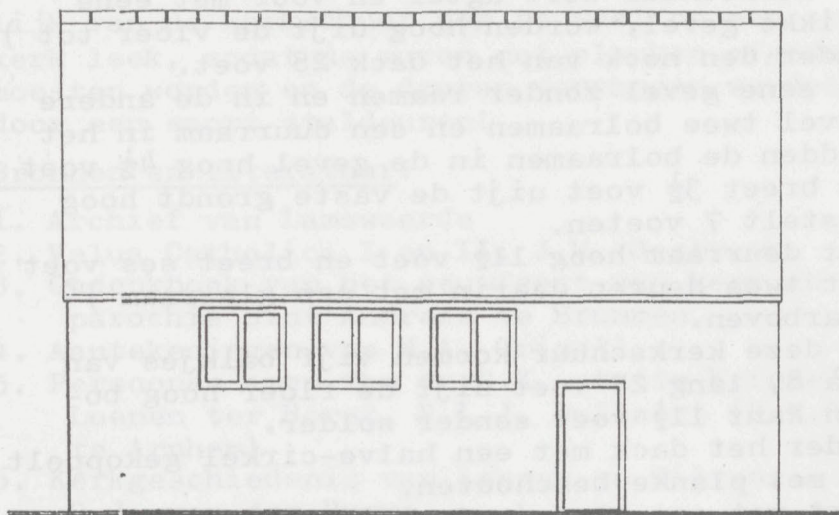
--Op beide volgende pag. treft u de tekening die de heer H. Mooibroek aan de hand van dit bestek heeft uitgewerkt. De toelichting treft u aan na tekeningen en bestek.

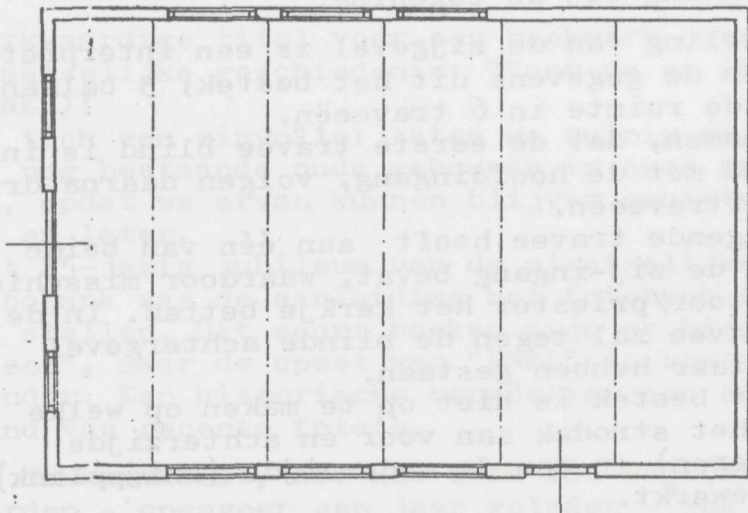
vooraanzicht

dwarsdoorsnede

zijanzicht

plaatgrond.

scheematische tekening schaal 1:100
r.k. schuurkerk, buurschap eerbeek
n.a.v. bestek uit ca. 1780-

De kerkschuur wort agter en voor met eene stikke gevel, worden hoog uijt de vloer tot)¹ onder den nock van het dack 28 voet.

De eene gevel zonder raamen en in de andere gevel twee bolraamen en een duurraam in het midden de bolraamen in de gevel hoog $4\frac{1}{2}$ voet en breed $3\frac{1}{2}$ voet uijt de vaste grondt hoog gestelt 7 voeten.

Het deurraam hoog $11\frac{1}{2}$ voet en breed ses voet met twee deuren daarin met een glasraam)² daarboven.

In deze kerkschuur koomen vijf balkjes van 5 à 8, lang 27 voet uijt de floer hoog boven kant $11\frac{1}{2}$ voet sonder solder.

Onder het dack met een halve-cirkel gekoppelt en met planke beschooten.

Wort met een strooje dack gedeckt en vorstpannen er op.

Dit bestek bestaat alles uijt Amsterdams maat."

}¹ strakke, rechte gevel
} ² bovenlicht.

Toelichting bij de tekening.

De indeling van de zijgevel is een interpretatie van de gegevens uit het bestek; 5 balken delen de ruimte in 6 traveeën.

Aangenomen, dat de eerste travee blind is in verband met de hoofdingang, volgen daarna drie venstertraveeën.

De volgende travee heeft aan één van beide zijden de zij-ingang bevat, waardoor misschien de pastoor/priester het kerkje betrad. In de eindtravee zal tegen de blinde achtergevel het altaar hebben gestaan.

Uit het bestek is niet op te maken op welke wijze het strodak aan voor en achterzijde (windveren) en aan de onderzijde (knijpplank) is afgewerkt.

De meest waarschijnlijke oplossing is op de tekening aangegeven, aldus de toelichting van de heer H. Mooibroek.

Ds. G.J. van der Burgt vertelt, dat het uiter-

lijk van de kerkschuur nog te veel op een echte kerk leek, zodat de muren met planken afgedekt moesten worden en de deuren vervangen werden door een soort staldeuren!

Bronnen en literatuur:

1. Archief van Lamsweerde
2. Velua Catholica I en II, J.W. Oostveen.
3. Gedenkboek van het eeuwfeest van kerk en parochie Sint Andreas te Brummen.
4. Aantekeningen van H.A. Grizell.
5. Persoonsnamen van de R.K. statie Eerbeek-Loenen ter Horst, P.L.J. Dullaert (R.A.G. te Arnhem)
6. Kerkgeschiedenis van Loenen en Silven, G.J. van der Burgt.

Ben Derksen,
Eerbeek, september 1982.

Fotoboek Brummen

Fotoboek Gemeente Brummen, voor nu en later.

Merkwaardige titel voor een boekwerk over plaatselijke geschiedenis: "Voor nu en later" (VNEL)!

En toch een zinvolle: laten we zuinig zijn op de nog bestaande oude gebouwen in onze gemeente, opdat we ervan kunnen blijven genieten, nu en later.

Het 75-jarig jubileum van de plaatselijke Rabobank was de aanleiding het fotoboek samen te stellen. Dit soort boeken zijn er bij "de vleet", maar de opzet van "VNEL" is heel bijzonder. Een historische benadering aan de hand van recente foto's.

In de commissie, die het boek zou voorbereiden, werden - ongeveer een jaar geleden - ook enkele leden van onze vereniging "de Marke" opgenomen: de in onze kring welbekende heren B. Derksen en H.J.A. Willems.

Het fotowerk werd verzorgd door Brouwer en Zn.

Eind september werd het eerste exemplaar van het boek officieel aan de loco-burgemeester aangeboden. Daarna bleek een grote belangstelling voor het fotoboek te bestaan. Van de voor een plaatselijke uitgave zeer hoge oplage - ruim 6000 ex. - was reeds in korte tijd 2/3 deel afgezet. Oké, de relaties van de bank kregen het. Geïnteresseerden konden het kopen voor een sterk gereduceerde prijs: f 15.

We nemen aan dat de meeste lezers van dit blad het boek inmiddels kennen, daarom slechts enkele kanttekeningen.

"Modern leesconsument"

De positieve reacties op het boek hebben meerdere achtergronden: het ziet er aantrekkelijk uit, het bevat fraaie kleur- en zwartwit foto's en de stukjes tekst zijn op de moderne lees"consument" afgestemd. De korte teksten bieden relatief veel informatie. Het boek is zeer geschikt om als rondleid-gids in eigen dorp te fungeren. We hebben al mensen zien fietsen, met het boek in de hand langs onze fraaie landhuizen, kerken en boerderijen.

Frappant zijn de verschillen tussen Eerbeek en Brummen: in eerst genoemde plaats veel toeristisch-agrarisch schoon (oude boerderijen o.a.) en in Brummen veel landhuizen uit luisterrijke tijden.

De toelichtende teksten voor Eerbeek e.o. zijn geschreven door de reeds genoemde heren Derksen en Willems, ondergetekende heeft de eindredactie verzorgd en de gegevens van Brummen e.o. verzameld.

Wat mij daarbij o.m. opviel, was de geringe continuïteit w.b. de bewoning van de fraaie landhuizen. Een naïef buitenstaander zou denken: in zulke mooie huizen blijf je toch heel je leven wonen en daarna schenk je zo'n bezit aan een van je kinderen. Het tegendeel is waar. Het merendeel van de landhuizen blijkt meerdere keren per "generatie" (25 à 30 jaar) van bewoners te wisselen.

Een historisch belangrijk landgoed als de Rees in Leuvenheim ging in 50 jaar tijds wel tien keer over in andere handen! Het is kennelijk niet al goud, dat er blinkt!

Daartegenover staat b.v. het kasteel Huis te Empe, dat al sinds 1714 in het bezit is van de familie Van Hasselt.

Merktekens van de geschiedenis:

Door dit boek zijn een aantal "merktekens der geschiedenis" (om met onze burgemeester te spreken), zulke tastbare objecten om ons heen, ontgaan van hun waas van geheimzinnigheid. De meeste gegevens over de huizen waren bij het merendeel van de lezers niet bekend en ook niet in (oude) bronnen te vinden. Veel kennis is "boven water gekomen" uit interviews met vroegere bewoners, burens, enz.. Neem de pomp op het marktplein te Brummen: wie wist dat de pomp ooit het water leverde voor de stoomcarroussel op de jaarlijkse kermis? We vernamen het van enkele oude mensen, het was nooit op schrift gesteld.

Men doet bij het samenstellen van zo'n boek merkwaardige ontdekkingen. Een voorbeeld: nogal wat bewoners van de fraaie landhuizen weten (wisten) zelf weinig over hun woning. Voor informatie moesten de auteurs andere bronnen zoeken: oud-bewoners, kadaster, enz. Bij de presentatie van het boek sprak locoburgemeester Niemeyer naar aanleiding van de Rabobankfusie Brummen-Eerbeek over "een sprong over het kanaal". Die fraaie beeldspraak is ook van toepassing op het boek. De bewoners van Brummen en Eerbeek kunnen elkaars dorpen beter leren kennen. Zo sprak ik een Brummenaar, die erg blij was met de informatie over de kunstenaar Jan Mankes, van wie iemand in Eerbeek veronderstelde, dat het een oud-wethouder was! Onze zegsman heeft een grote verzameling antieke briefkaarten, ook een van Mankes aan een Apeldoorns notaris. Die briefkaart heeft nu een bijzondere waarde!

En wie wist, dat Veldzicht ooit domicilie is geweest van de dichter Willem de Mérode? Misschien kan deze publicatie aanleiding zijn bij beide huizen een herdenkingssteen te plaatsen, opdat "profeten" - het gezegde ten spijt - ook in hun vaderland geëerd worden.

Mag VNEL een aanwinst zijn w.b. de geschiedkundige kennis over de gemeenten, in feite zou het moeten inspireren tot een diepgaander studie.

Het a.s. politiebureau van Brummen vormde ooit een deel van het landgoed De Beelhorst, dat midden in het dorp lag. Er is vrijwel niets over bekend. Wie probeert de gegevens boven water te halen?

Van veel monumentale gebouwen geldt het zelfde: van bijna elk object zou een boekje geschreven kunnen worden.

P.H.L. Willemsens.

Het Verloren Woud

Het Verloren Woud, Hein Schimmel,
Zuid-Hollandsche Uitg.-maatschappij,
Amsterdam. Prijs: f 24,90.

Toen Hein Schimmel, de bekende auteur en bioloog omstreeks 1930 kennis maakte met de "natuurkinderen" van het illustere, toen reeds zestig jaar verdwenen, Beekbergerwoud, verpandde hij aan dat "Woud" zijn hart.

De "vrucht": de roman "Het Verloren Woud", waaraan de auteur vijf jaar werkte. De onderbouw van de roman is een brede oriëntatie in literatuur en tal van gesprekken met mensen, wier interesse zich op het zelfde onderwerp richtte. En een grote liefde voor en kennis van de natuur.

En die "onderbouw" is ook de ondertoon: de roman is geborduurd op het stramien van de laatste fase van de historie van het Woud; een tweede Leitmotiv is de natuurbeschermingsgedachte

die op vele bladzijden sprankelend en in een mooi proza vertolkt wordt.

De redacteur van "Ja, natuurlijk" heeft een poging gedaan in zijn boek het "onmogelijke" te combineren: een ideaal uitdragen, de lezer boeiend te informeren over het natuurgebeuren, folklore te beschrijven in een "historische roman" met een pakkend verhaal. Zo komen de roman- en natuur- en geschiedenis"liefhebbers " aan hun trekken.

Het leven van de mensen op het platteland rond Het Woud wordt levensecht getekend. Helaas - en dit is mijn moreel-etische bezwaar - tot na de momenten dat de "bedstee-deuren" toegaan. (Ik besef, dat dit bezwaar wel bijzonder "subjectief" is). Er valt van tal van hoofdstukken te genieten en te leren.

Hein Schimmel

Het verloren woud

inhoud

Deze boeiende roman begint met de vondst van een manuscript van Jort Pluimstra, een agrariër die zijn jeugdhervindingen rondom het woud omstreeks het midden van de vorige eeuw optekende.

De vinder van dit geschrift, een enthousiaste botanicus, begint geboid te lezen en voor zijn ogen ontrolt zich het leven van Jort Pluimstra. Jort is een schuchtere, introverte jongen die bezeten is van planten. De lezer volgt hem op zijn vele zwerftochten door het legendarische woud, maakt zijn eerste verliefdheden mee, zijn vriendschap met de zonderlinge Maas en zijn kortstondig geluk met zijn vrouw Ella.

Als Ella komt te overlijden, verlaat Jort zijn vertrouwde omgeving en vertrekt naar Italië. Tijdens zijn verblijf daar verneemt hij dat zijn geliefde Beekbergerwoud is verkocht. Hij beseft dat het woud daarmee ten dode is opgeschreven...

H. van Lohuizen,
Beekbergen.

De historie van een herberg

Centrum van dorpsleven.

Als men de oude geschiedenis van Beekbergen tracht uit te pluizen, hetgeen wel een boeiende maar niet bepaald een simpele bezigheid is, komt men de naam van "de Gouden Leeuw" herhaaldelijk tegen. Toch was deze herberg vermoedelijk niet het oudste café-logement van ons dorp. Maar zeker wel het bekendste.

Het vervulde in de toenmalige samenleving in feite een centrumfunctie, een trefpunt van sociale contacten. In haast alle gebeurtenissen van de jaarcyclus speelde de herberg een rol, niet enkel op werkdagen, maar ook op de zondagen.

Bouwjaar.

De muurankers geven aan, dat de boerderijherberg in 1677 werd gebouwd. Bepaalde overleveringen duiden erop, dat er vóór genoemd jaar ook al een soort herberg moet hebben bestaan. Deze veronderstelling wordt nog versterkt door de bewering dat de bekende Barneveldse torenspringer Jan van Schaffelaer ook al in de "Gouden Leeuw" zou hebben overnacht tijdens zijn tochten over de Veluwe o.a. vanaf kasteel Rozendaal bij Arnhem naar Amersfoort. Dat was in de jaren rond 1482.

De bewoners.

De vroegere eigenaren of beheerders van "De Gouden Leeuw" waren naast kastelein ook nog veehouder, akkerbouwer, schapenhouder, imker, klokkenluider, stovenzetter, enz. Evenals de meeste huizen langs Beekbergens dorpsstraat had ook "De Gouden Leeuw" de boerderijvorm. Want de mensen waren voor hun bestaan primair op de landbouw en de veehouderij aangewezen en probeerden daarnaast hun inkomsten te vergroten door allerlei nevenverdiensten. Achter "De Gouden Leeuw", aan een smalle zandweg (thans is dat de Van Schaffelaarweg), stond een grote schaapskooi, eigendom van de kastelein.

In de buurt daarvan lag een grote moestuin, de "Leeuwshof" geheten en verder enkele akkers, die deel uitmaakten van een strook enkgrond. Op oude kaarten vinden we als aanduiding daarvan de naam "Achterleeuwshof".

Constantijn Huygens.

Deze was de secretaris van Frederik Hendrik, van stadhouder Willem II en van koning-stadhouder Willem III. Constantijn leefde van 1596 tot 1687 en verbleef veel op de Veluwe.

Dat kwam omdat de stadhouders vaak dagenlang op jacht waren, voornamelijk op de Veluwe. In het dagboek van Constantijn Huygens kunnen we lezen, dat hij ongeveer 12 nachten in een Beekbergense herberg doorbracht. Mogelijk is dat "De Gouden Leeuw" geweest, maar er bestaat geen zekerheid over.

In 1650 schreef Constantijn het gedicht "Mijn huisingh tot Beeckbergen". Misschien heeft hij daar de overnachtingen mee bedoeld; het kan echter ook zijn, dat hij in ons dorp toen een boerderijtje of burgerhuisje heeft gehad.

Laatste kastelein van "de Gouden Leeuw"

Dat was Hendrik Holtman, die gehuwd was met Bertha Elisabeth Terwel. Dit echtpaar had drie dochters en twee zoons. Wie er voor Holtman allemaal in de herberg hebben gewoond is moeilijk na te gaan. Hoogstwaarschijnlijk was ook Holtmans vader er boer en herbergier.

Ontmoetingspunt.

Zoals gezegd was het zanderige dorpsplein het centrum van Beekbergen, gelegen tussen herberg en kerk. De foto geeft de situatie duidelijk weer. (Zie volgende pagina's)

"De Gouden Leeuw" functioneerde als een dorps-huis. Bijna alle activiteiten uit die dagen speelden zich daar af. Vergaderingen, openbare verkopen, handel, feestelijke bijeenkomsten, enz.

Aan de voorgevel was een uithangbord (zie foto)

van sierlijk smeedwerk aangebracht met een schild, waarop een staande leeuw in goud. Naast de toegangsdeur was een houten bord waarop allerlei mededelingen (officiële en niet-officiële) konden worden aangeplakt.

Kermis.

Ook de jaarlijkse kermis vond in en om de herberg plaats. Een open terrein aan de overzijde (op de hoek van de dorpsstraat en het sprengepad) werd dan eveneens in de feestelijkheden betrokken. In het midden van dit terrein stond een (toen nog jonge) treurbeuk, wellicht dezelfde die in de recente jaren zeventig het loodje moest leggen. De kermisklanten maakten reidansen om de boom. In de pauzes werd de tap van "De Gouden Leeuw" alle eer aangedaan.

De beide paardekribben, die in de regel vóór de herberg stonden, werden verwijderd, opdat er zo veel mogelijk ruimte zou zijn voor de uitbundige schare. De ramen spijkerde men tijdelijk dicht met planken om glasschade te voorkomen. Want van heinde en ver kwam men naar de jaarlijkse "hoogtijdag" toe. Het ging er vaak niet zo zachtzinnig aan toe en soms kwamen er zelfs dolkachtige messen aan te pas. Vooral als er "vrouwvolk" in het geding was. Dan vloaide er wel eens bloed. Maar de oude herberg heeft dat allemaal overleefd.

Kerkgang

Met betrekking tot de kerkgang op zondag was "De Gouden Leeuw" een verzamelpunt van mensen, uit de verschillende windstreken. Voor zover men met aangespannen voertuigen kwam, konden de paarden in de schuur gestald worden.

De dopelingen met hun "draagsters" verbleven ook in de gelagkamer om daar te wachten op de terugkeer van de ouders vanuit de doopdienst.

Kerspelkerk.

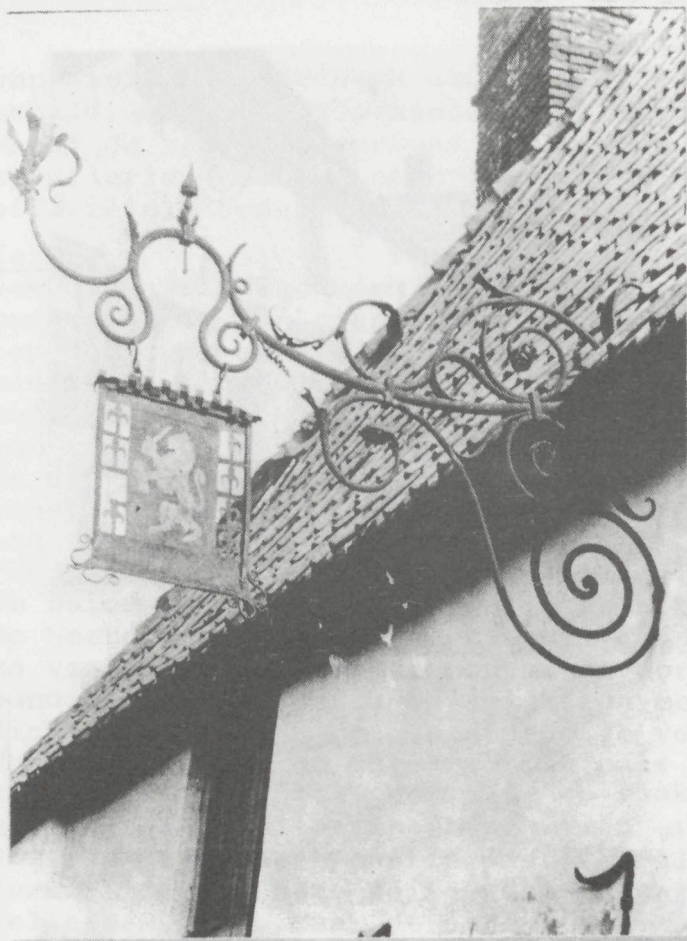
Al sedert jaren her was Beekbergens kerk het centrale bedehuis van het gehele kerspel. De grenzen van de parochie (of kerkelijke gemeente)

"De Gouden Leeuw" (Fotoarchief Wolters)

Plein bij "De Gouden Leeuw" met winkel van Jan Wilbrink. (\pm 1890) Fotoarchief Wolters.

Uithang-
bord van
"De Gouden
Leeuw"
Sierlijk
smeedwerk
met een
schild,
waarop
een
staande
leeuw
in goud.
(Foto-
archief
Wolters)

omvatten o.m. Hoog-Buurlo, Ugchelen, Woeste Hoeve, Zwaanspreng, Lieren, Oosterhuizen en het Achterveld. De talrijke kerkpaden getuigen daar vandaag de dag nog van in hun namen. Na afloop van de kerkdienst ging men naar "De Gouden Leeuw" om koffie en een borreltje te drinken en voor zover nodig zaken te doen. Geestelijke en materiële zaken moesten haast wel vervlochten worden in een tijd van schaarse mobiliteit.

Ongetwijfeld werd het "gemeentebewustzijn" er sterk door bevorderd. Bekend is dat de kastelein ook belast was met het luiden van de torenklok.

Politiek café.

Ook in de kleine politiek van een dorp en mogelijk ook in de grotere landspolitiek hebben de herbergen altijd een grote rol gespeeld.

Groen van Prinsterer en Thorbecke bij voorbeeld zijn grote staatslieden geweest en ze hadden veel invloed op de samenleving. En wat de grote en de kleine geesten in de herbergen met elkaar hebben besproken en uitgemaakt, daar kunnen vaak geen tien of honderd wijze mannen tegenop, zo lezen we in oude verhalen over "De Gouden Leeuw".

Oase.

De talrijke herbergen boden verkwikking aan de vermoeide reiziger en aan het afgetobde paard. Men vond er koelte en rust na uren en nog eens uren op stoffige en zonnige wegen te hebben vertoefd; in de barre winter bij haast onbegaanbare wegen vol modder, sneeuw en ijs vond men er warmte.

Afbraak

"De Gouden Leeuw" bleef bestaan tot 1914.

Toen freule Hartsen zich omstreeks die tijd in Beekbergen vestigde met een filantropische inrichting onder de naam van "Het Uniehuis" (doel: opvang, verpleging en reclassering van aan alcohol verslaafde vrouwen) lag het in haar voornemen om Beekbergen zo veel mogelijk "droog te leggen". Maar dat liep niet zo vlot.

Het feit dat Holtman geen opvolgers had in een van zijn kinderen, deed hem besluiten de zaak van de hand te doen. Hij was inmiddels ook al op hoge leeftijd gekomen.

Zodoende kreeg de freule kans om de herberg aan te kopen, hetgeen ze dan ook prompt deed. Het 237 jaar oude pand kwam onder slopershamer en er kwam een (voor die dagen) modern koffiehuis voor in de plaats.

De naam "De Gouden Leeuw" bleef gehandhaafd. Tijdens de mobilisatie 1914/'18 stelde de freule het koffiehuis beschikbaar als militair tehuis.

In latere dagen had het zogenaamde Geheelonthouderskoffiehuis betekenis voor ons dorp o.m. als vergaderplaats voor bepaalde groeperingen uit de samenleving. Het was ook hotel-pension.

Maar het karakter van de oude herberg en de sfeer daaromheen waren tegelijkertijd "oude geschiedenis" geworden.

Niets is er blijvend! Zelfs een oude dorps-herberg niet.

Beekbergen, november 1982.

G.B. Wolters.

De nieuwe "Gouden Leeuw".
(Fotoarchief Wolters).

Huygens en Beekbergen

"In mijn boeren huysingh tot Beeckbergen op 's Prinsen Jaght". De heer Wolters noemde in

(Misschien ontbreekt een gedeelte van
het gedicht)

Daer 't door de daken druypt, daer 't door
de wanden waeyt,
Daer twee dry Heeren staag op vijf zes
knechten kyven,
Daer 't Boeren Hofgezin met meisjes en
met wyven,
Met Klomp en Boter-kern en met een vuyle
pan
Al doet wat iemands haer te berghen set-
ten kan,
En al wat Noach zelf kost van zijn Arck
vermaenen
Daer maeckten ik dit Dicht en dry of vier
Pauanen.)¹

)¹ Pauanen zijn Spaanse dansen.

Huygens heeft, ondanks de misschien wat
dichterlijk aangedikte Jan Steen-achtige toe-
standen, toch niet naar een ander pension
uitgezien....

De Geheimschrijver van de prinsen heeft
dikwijls de gemakken van zijn prachtige Hof-
wijck aan de Leidse Vliet moeten missen.
De Prinsen brachten niet zelden een deel van
de zomer en de herfst door op de Veluwe. Ze
ontboden Huygens dan in hun jachtslot.
Misschien reed ook Huygens mee uit in de
jachtstoet met een prachtige slechtvalk op
de arm richting Uddelermeer, waar menig reiger
neergehaald werd door de getrainde valken.
Vaak echter ging het richting "Dierense
Wildbaan", door Willem II in 1647 aangekocht
en omheind. De wildbaan had een "omtrek van
3½ uur gaans".

Beekbergen,
H. van Lohuizen.

(Wie in het bezit is van de - eventueel -
ontbrekende regels, graag een reactie!).

Zoals onze voorzitter in zijn "In memoriam G.J. te Hennepe" al opmerkte, had de heer Te Hennepe vele oude verhalen, anecdotes en herinneringen op papier gezet.

Wij zijn zijn vrouw dankbaar voor haar toestemming deze te publiceren in "de Marke". U zult regelmatig verhalen van zijn hand in ons mededelingenblad aantreffen.

Het verhaal van de doop-kar dateert nog uit de tijd dat Eerbeek en Hall één kerkelijke gemeente vormden.

De «doopkar»

Het was wel een lange weg, die de Eerbekers elke zondag moesten afleggen naar de kerk te Hall. Vooral zij die aan de Coldenhovense kant van het dorp woonden, moesten rekenen op een uur heen en een uur terug.

Een enkeling had al een fiets, maar daar had je niet veel aan, gezien de toestand van de weg. Bij nat weer was alles modder en in de zomer was het snel "mulligheid" en stof.....

Er was al wel eens sprake geweest van een eigen kerk, maar daar zou voorlopig wel niet van komen. De nieuwe schoolmeester, Steenbeek, die gekomen was van Hall, deed er wel moeite voor, maar het spreekwoord in die omgeving was nog steeds van kracht: "Verzet oeuw niet tegen de kerkeroad van Hall".

In die kerkeraad zaten ook een stuk of wat Eerbekers, die er nogal goed bijzaten en die nogal gehecht waren aan traditie en aan de prachtige oude kerk van Hall. Want wat waar was, was waar: een mooiere kerk was nergens te vinden. Bovendien.... zij behoeften niet te lopen, omdat ze paard en rijtuig hadden.

Het moeilijkst was het op "doop-zondagen", als de moeders en de draagsters naar de kerk moesten voor het doop-gebeuren. Daar had de kerkeraad ook wel begrip voor en men had diaken Tabor bereid gevonden op die zondagen met de

storte- of kiepkar naar de kerk te gaan ten behoeve van genoemde moeders en kinderen. Jarenlang heeft hij dat gedaan, maar toen hij overleden was en zijn zoon Toon als vanzelfsprekend dit baantje als een familietraditie in de schoenen geschoven kreeg, begon Toon tegen te sputteren. In de eerste plaats was de jonge Toon een voorstander van een eigen kerk voor Eerbeek. En naast boer, was hij ook nog vrachtrijder, zodat zijn paarden in de week al erg druk waren en hij zijn beesten dus óók graag een vrije zondag gunde. Tegen zijn vrouw begon hij er vooral flink over te mopperen.

Ze suste het steeds maar weer en zei dan: "Stil toch Toon, je vader heeft het jarenlang gedaan en hoe lang heb jij het nu ook al gedaan!"

"Dat was heel wat anders", zei Toon dan, "Vader zat in de kerkeraad".

"Die kerkeraad is ook de kerkeraad van Eerbeek en ze hebben jou er toch ook voor gevraagd?"

"Ik wil niet in de kerkeraad van Hall", zei Toon kriegel. "Ik ga niet in de kerkeraad zitten voordat we hier in Eerbeek een kerk hebben .

En het duurt me veel te lang voordat het zover is. Ik weet wel hoe dat komt. Dat komt door de dominee, die gladde vogel houdt de Eerbekers koest. Hij is meer hier dan in Hall."

"Dat is toch niet vreemd", vond zijn vrouw,

"er wonen hier meer mensen dan in Hall".

"En weet je wat die Hallse kerkeraad ook niet wil? Ze willen van hun geld niks afstaan als het tot een scheiding zou komen. En intussen, ik elke maand maar weer met die kar met wijven naar Hall, over die ellendige weg".

In de hoek, bij de kachel, zat Jan, de oude knecht van Toon. Glimlachend had hij het gesprek tussen zijn baas en diens vrouw aangehoord.

Toen vrouw Tabor de keuken had verlaten, vroeg hij: "Zou je zo graag van dat dooprijden willen afzijn, baas?"

"Ja natuurlijk", zei Toon, "maar hoe?"

"Ik weet wel een oplossing".

"Jij? Wat moet er dan gebeuren?"

"Dan moet je mij zondag met die doopkar naar de kerk laten gaan".

"Wat? Wou jij met de kar naar de kerk?"

"Ja, dat zou ik willen, baas, en je zult zien, dat ze je dan nooit meer vragen".

"Dat vertrouw ik niet", zei Toon, "wat ga je dan uitspoken?"

"O, niks bijzonders. Het is nu heel mooi en warm weer en dat zal het zondag ook nog wel zijn".

"Ongelukken maken, zeker! Nee, Jan, dat durf ik niet riskeren, geen spektakels, het zijn per slot vrouwen en kleine kinderen, ik zou het me nooit vergeven als hen iets zou overkomen."

"Denk jij nou werkelijk, baas, dat ik in staat zou zijn die vrouwen en kindertjes kwaad te doen? Ik had je wijzer gedacht, maar als je zo graag door blijft gaan met dat rijden naar de kerk, dan moet je het zelf maar weten".

"Zeg me, Jan, wat wil je doen?"

"Nee baas, ik zeg het je niet, dan hoef je later ook niet te liegen, omdat je het niet van tevoren geweten hebt."

"Goed dan, maar beloof me dat de vrouwen en kinderen niets zal overkomen. En beloof me ook dat de kerkdienst op geen enkele wijze gestoord zal worden".

"Ik beloof het je, baas, je kunt ervan op aan, je kent me toch?"

De volgende zondag - het was nog steeds snikheet - ging Jan met de stortkar met slechts twee kinderen, twee moeders en de draagsters op weg naar de kerk.

Nu de kar maar zo weinig beladen was, vond Jan het goed, dat de beide vaders ook op de kar gingen zitten.

"Ga er maar achter op zitten," zei hij, "met dit warme weer is het haast geen doen om te lopen. Je bent straks in de kerk veel te bezweet." Dat lieten de doopvaders zich geen twee keer

zeggen. Met hun benen bungelend zaten ze achter op de bodem van de kar. Het was ondanks het drukkend warme weer een gegons van stemmen. De moeders en de draagsters zaten op de planken, die rustten op de klossen aan de zijbretten. De kinderen met hun lange doopjurken werden om beurten vastgehouden. Hotsend en stotend ging het op Hall aan en de zon scheen onbarmhartig op het groepje.

Jan had het ook warm. Met één hand hield hij zich vast aan de karre-boom. De weg was zeer mul en het zwarte paard van Tabor kon het geval nauwelijks trekken. Telkens stond het even stil om op adem te komen.

"Kom jong," zei Jan, "vooruit maar weer als we het "hooge" (een gebied halfweg Eerbeek en Hall) voorbij zijn is het ergste gebeurd.

Ze waren nu juist bij het mulste deel van de weg aangekomen. Die wielen, die diep in het zand groeven en een wolk van stof meenamen in de lucht, waren haast niet te zien en de beide vaders hadden hun bungelende benen van dik pilo helemaal grijs van het stof.

Opeens gebeurde het.

Midden in het mulste deel van de weg trok Jan de pin uit de kar en stak die stiekum in zijn binnenzak. Met zijn hand hield hij de opkiepde kar nog even tegen, liet steeds meer vieren en daar ging het "zaakje"...

De beide vaders lagen het eerst in het zand. Langzaam volgden de vrouwen, die luid schreeuwden en alle moeite hadden de kinderen vast te houden.

De paniek was groot, maar niemand had enig letsel opgelopen, omdat het naar beneden glijden zo langzaam ging.

Alle kerkgangers, die onderweg waren, boden meteen hulp aan. Toen men van de eerste schrik bekomen was, en men elkaar had afgeklopt, zocht men naar de oorzaak van de ramp.

"Hoe kon dat nu gebeuren, Jan?" vroeg men.

Jan haalde de schouders op en liep te zoeken

in het zand.

"De pin, de pin", stamelde hij, "de pin is uit de karreboom gegaan, ik heb de baas laatst nog gezegd, dat dat ding zo kort was geworden, maar door dat geschok is hij er natuurlijk uitgeschoten. En wéérvinden doe ik hem in dat mulle zand toch niet."

Jullie moeten maar gauw doorlopen naar de kerk, meende hij, "Dan ga ik wel terug, want zonder pin kan toch niemand in de kar zitten".

Zo gezegd, zo gedaan. Het gezelschap trok te voet naar de kerk, waar men nu toch al tamelijk dicht bij was. En Jan keerde de kar en reed weer op huis aan.

Vol verbazing zag baas Toon de kar zo vroegtijdig terugkeren.

"Wat is er gebeurd?" vroeg hij angstig.

"De kar is opgewipt", zei Jan laconiek.

"Hoe kon dat dan?"

"De pin was er uit", zei Jan zonder een spier van zijn gezicht te vertrekken.

"En die zit er nu in", zei Toon verbaasd.

"Ja, dat klopt", zei Jan, "ik heb het ding er weer in gedaan. Ik kon toch niet het risico lopen nog weer eens op te wippen, want de grond is niet overal zo zacht als bij het "hooge". Geruime tijd krabde de boer zijn hoofd onder de pet en zei alleen: "Jan, zeg vooral niet tegen de boerin, hoe het gekomen is".

De knecht knikte begrijpend en grinnikte.

Enkele dagen later kwam een diaken op bezoek bij Tabor. Hij deelde namens de kerkeraad mee, dat het toch wel wat ongerieflijk was voor vrouwen en kinderen op zo'n hoge, logge stortkar. Als Toon er niets op tegen had, zou hij in het vervolg de vrouwen en kinderen wel rijden met zijn Utrechts wagentje.

Toon had er helemaal niks op tegen en verzekerde hem, dat hij zich helemaal niet gepikeerd voelde. De diaken kreeg lekkere koffie met koek in de grote keuken.

Hij verzekerde nog eens nadrukkelijk dat hij vooral namens de kerkeraad dank moest overbren gen aan de familie Tabor voor al die jaren, dat men de doopkar had gereden.

Jan zat in zijn eentje in de kleine keuken.

Stiekum bracht Toon hem een sigaar.

"Deze sigaar, baas", zei Jan, "lijkt sprekend op de pin uit de kar".

"Rook hem dan maar gauw op", zei Toon, "voordat je ook nog met je stoel opwipt...."

Moeder Tabor raakte maar niet uitgepraat over het ongeval.

"Jan", vroeg ze telkens weer, "hebben die arme vrouwen en kindertjes zich niet bezeerd?"

"Nee, dat viel best mee", zei Jan.

Tegen haar man zei ze: "Zie je nu wel, Toon, dat je je onnodig zorgen hebt gemaakt? Nietwaar? Het heeft allemaal zo moeten zijn.

"Dat heeft het zeker", zei Toon, "dat heeft de diaken gisteren ook al gezegd".

Moeder Tabor was een eenvoudige, diepgelovige vrouw, die in alles wat er gebeurde een bestiering van Hogerhand zag.

Gelukkig heeft Jan woord gehouden en haar nooit verteld, wat de ware oorzaak van het ongeval is geweest.

Toon heeft natuurlijk wel zijn mond voorbij gepraat, want anders hadden wij het hier nooit kunnen navertellen....

Een tweede verhaal van de heer Te Hennepe:

De beerput

Stropen is door de eeuwen heen steeds een omstreden punt geweest. Het is zonder twijfel volgens de wet het woord voor een misdaad, vooral tegenwoordig nu er nog zo weinig wild is.

Een eeuw geleden was dit heel anders en het stropen behoorde bij de boerenbevolking in zekere zin tot de sportieve bezigheden.

De jacht-acten waren duur, dus de officiële jacht was alleen voorbehouden aan de meer draagkrachtigen en vooral aan de landheren.

In de Veluwe-zoom was in die tijd veel groot wild en ook hazen en konijnen waren er genoeg. Veel te veel, naar het oordeel der boeren. Het bestrijden van de stropen was vooral het werk van de jachtopzieners en van de Rijksveldwachters.

In Eerbeek waren ook jachtopzichters en was ook een Rijks-veldwachter. Er was echter een enorm verschil tussen deze wetsdienaars.

De meesten waren goeie lieden; ze zagen wel niet wat door de vingers, maar ze gingen er ook niet extra op uit om stropers te pakken. Alleen als ze iemand op heterdaad betraptten, waren ze onverbiddelijk.

Er was echter één Rijks-veldwachter, die er om bekend stond, dat hij alles op alles zette om de stropers te vatten. Als mens was hij een beste man, maar misdaad was misdaad voor hem. Hij zag geen verschil tussen een stropen en een dief.

Men wist dan ook heel goed, dat hij er wel degelijk op uit ging om iemand, die hij van stropersneigingen verdacht, een "val" te zetten.

De boerderij van Hendrik Jan Burgers lag aan de rand van het dorp en de tuin voor het huis was dan ook een ware "kweekplaats" van hazen. Achter de tuin lag een lekker mals weide en het geheel was aan beide kanten omgeven door eiken hakhout, z.g. singels.

Vooral bij volle maan kon men de haasjes zien als ze zich te goed deden aan de boerenkool en die was daar erg mals...

Vanuit het raampje van de "plé" of het huusken kon je zo prachtig op ze schieten. Soms had Jan, de zoon van Hendrik Jan er wel vier op een avond. Deze jongeman stond bekend als een zeer ervaren stropen en Breukelaar, de Rijksveldwachter had al veel horen praten over hem

in die hoedanigheid. Iedereen had groot respect voor de gedurfde staaltjes van de jonge stroper.

Vader Hendrik Jan had hem al vaak gewaarschuwd. "Jan, jong," zei hij dan "vandaag of morgen breekt het je op, denk erom dat Breukelaar niet zal rusten voor hij je te grazen heeft genomen."

Breukelaar deed dan ook inderdaad zijn best de jongeman te betrappen, maar tot nu toe nog steeds zonder succes. Hoe meer Jan erop uit trok, hoe meer en intensiever Breukelaar hem nasloep. Het was langzamerhand zo geworden, dat waar Jan zich ophield, de politieman ook in de buurt was. Dat dekselse jong was zo glad als een aal en ontglipte de veldwachter telkens.

Ook het huis van Hendrik Jan hield hij in de gaten en hij sloop er veel rond en het kon hem niet ontgaan zijn, dat er ook vanuit het "plé-raampje" geschoten werd op hazen.

Vanzelfsprekend was het dan ook, dat hij er een paar avonden aan waagde om extra op te passen. Hij wilde het geval eens goed bekijken en sloop door de singels, maar waagde zich te dicht bij het huis. De jonge stroper achter het raampje zag in het felle maanlicht de blanke knopen van het uniform van Breukelaar schitteren. Hij waarschuwde zijn vader dat hij Breukelaar had gezien.

"Hij sluipt door de singels", zei hij, "wat moet ik doen?"

"Wat kun je eraan doen? Alleen maar oppassen, dat hij je geweer niet grijpt", was het antwoord van Hendrik Jan.

"Ik lok hem dichterbij", zei Jan, "dan krijg ik hem te pakken, vader".

Hendrik Jan schrok.

"Pas op, Jan," waarschuwde hij, "maak geen ongelukken. Je gaat toch niet op hem schieten".

"Welnee", was het antwoord, "zo wijs ben ik ook wel, ik ga hem een andere poets bakken. Morgen komt hij vast weer, vader, want ik heb een paar keer lukraak uit het raampje geschoten".

"Dat denk ik ook wel, maar wat wil je dan doen jongen, wees toch voorzichtig, want je hebt met een slimme vogel te doen!"

De volgende morgen was Jan vroeg bezig voor het huis. Tegen de voormuur van de boerderij was onder het eerder genoemde raampje een beerput gemaakt. Hte was een kleine, gemetselde put, bedekt met een zware ijzeren plaat. De put was ongeveer 1.25 meter diep.

De put was nagenoeg vol, omdat Hendrik Jan de inhoud wilde gebruiken voor het eerste spina-ziebed, dat hij binnenkort wilde klaarmaken. De ijzeren plaat werd verwijderd en over de put werden wat dunne takjes gelegd en het geheel werd bedekt met bladeren.

Jan wreef zich vergenoegd de handen en Hendrik Jan stond er glimlachend bij te kijken.

's Avonds kwam de maan weer heel helder op; het was mooi, kalm vriezend weer en bijna zo licht als overdag. Jan was al vroeg op zijn post, maar hij kon nog geen veldwachter ontdekken. Wel huppelden er al een paar hazen. Langzaam stak hij de loop van het geweer naar buiten en loste een schot in het wilde weg. De hazen stoven verschrikt weg en meteen zag hij aan de kant van de singel een donkere gedaante zich losmaken. Langzaam bewoog de gedaante zich in de donkere schaduw van de singel in de richting van de boerderij.

Nogmaals loste de jonge boer een schot.

Naast Jan stond een lange bezemsteel, die hij vervolgens naar buiten stak.....

Jan voelde intuïtief, dat de gezagsdrager zich tegen de muur drukkend naar het raampje begaf. Hij hoefde niet lang te wachten.

Opeens werd de bezemsteel naar buiten getrokken en klonk een triomfantelijke schreeuw:

"Ha, daar he'k ouw!"

De kreet werd echter direct gevolgd door een gekraak en geplons. Eerst was het even stil, maar toen begon Breukelaar luid te jammeren.

"Help! Help! Ik verdrink!"

Vader Hendrik Jan, die op de deel het gejammer had gehoord, schoot een jas aan en vloog naar buiten.

"Wat is hier aan de hand? Wel Breukelaar, wat zuuk ie bie mien in de beerput? Man, wat zie'j der uut en wat stink ie beestachtig. Kruup er mar gauw uut, man. Jammer van oe mooie uniform. Nee hoor, ik pak oeuw niet an, probeer zelf mar tegen de kant op te kruipen, ie bent mien te vies om an te pakken. Foi, vent, wat stink ie!"

Grommend kroop Breukelaar uit de put en druipend stond hij op de kant.

"Jong, jong, wat is jou overkomen en wat doe je in vredesnaam hier voor het huis?" Ook Jan kwam kijken. Hij lachte zich een aap.

"Rotjong", zei de veldwachter, "daar weet jij meer van".

"Dat klopt", antwoordde Jan, "van dat spul weet ik meer, het is best spul voor het land, maar bij veldwachters stinkt het beestachtig".

"Breukelaar," zei Hendrik Jan, "het enige wat jij doen moet is gauw naar huis gaan. Loop maar zo hard mogelijk, anders vries je dood. Je begrijpt, dat ik je zo niet binnen kan laten". De veldwachter dacht niet lang na.

"Ik ga", riep hij, "maar ik kom terug. Krijgen zal ik je!"

"Ik zou maar voorzichtig zijn", raadde Hendrik Jan hem, "er zitten hier nog veel meer putten, ik zou hier maar zo ver mogelijk vandaan blijven als ik jou was."

En dat deed Breukelaar dan ook in het vervolg.

Enkele dagen later kwam hij het café van Doom binnen. Toen hij ging zitten schoven allen een eindje op.

"Bah", zei er een, "wat stinkt het hier. Net een puttenlucht".

Uit de keel van de veldwachter kwam een ver-
vaarlijk gegrom. Hij keek dreigend rond.

Juist op dat moment kwam Jan Burgers binnen.

"Zeg Jan," vroeg Bernard Plant, "vind jij ook

dat het hier stinkt?"

"Nu je het zegt," zei Jan, "ja, ik ruik het ook. Zou hier iemand in de buurt de tuin ge-gierd hebben?"

"Nee", zei Bernard, "dat is het niet, het is precies beerputten-lucht."

"Iemand moet met kleren en al in de put ge-le-gen hebben".

Zo is het nog heel lang doorgegaan.

Overall waar de veldwachter binnenkwam, begon men te snuiven en de neus dicht te knijpen.

Toen de veldwachter eens een klein meisje - met gevaar voor eigen leven - uit het kanaal redde, kreeg iedereen in het dorp respect voor de gezagsdrager en er was niemand meer, die er plezier in had hem te herinneren aan zijn put-avontuur.

Jan is al gauw na het put-geval uit het dorp vertrokken.

Hij ging naar de Achterhoek naar een groot langdoed en werd daar tuinbaas en jachtopzie-ner.

Eenmaal heeft Breukelaar hem daar bezocht en toen ze in de kamer zaten koffie te drinken en in zekere zin als collega's tegenover el-kaar zaten onder het genot van een sigaar, hebben ze niet gesproken over het gebeurde. Maar ze glimlachten en knikten goedkeurend naar elkaar en vast en zeker hebben ze op dat moment er toch aan gedacht. Vast en zeker!

- - - - -

→ We zien Uw bijdrage voor het volgende nummer van "de Marke" met belangstelling tegemoet!

De tijd van 't schrijven van gedichten
breekt thans weer aan.

'k Wil mijn gedachten dan ook richten
om bij 't verleden stil te staan.

We weten dat alles van 't heden
in het verleden oorsprong heeft.
En dat is voor ons een reden
dat men 't heden meer bewust beleeft.

Levend tussen gisteren en morgen
bestaan wij mensen van vandaag
en in vandaag ligt verborgen
wat er in de toekomst daagt.

Thans gaan wij "een reisje" maken
van Clabanusweg naar Klarenbeek
lettend op verschillende zaken
en beginnend bij de Voorsterbeek.

Waar drie gemeenten samenkomen
dicht bij 't eindpunt van de Clabanusweg
velen zullen daar niet komen:
't ligt niet aan de openbare weg.

Dat zijn Voorst A'doorn en Brummen,
die daar elkaars burens zijn.
Hoe zou het ook anders kunnen:
één ervan moet de grootste zijn.

Dicht bij dat scheidingspunt gelegen
ligt een andere scheidingslijn.
Bentheimer palen daar markeren
het eind van 's Konings jachtterrein.

O, Voorsterbeek, hoe kunt ge 't klaren!
Ge voert al eeuwen water naar d' IJssel heen
en wel van ongeveer zes duizend hectaren
en stelt hiermede duizenden tevreên...

Clabanus, waarvan 't werkwoord is clabanen
hetgeen bemodderen, besmeuren is
Nu zijn er wegen, harde banen
een hele vooruitgang, dat 's gewis.

Clabanusweg en Polveensweg, twee wegen
zijn in 1911 voor 't eerst verhard.

Ze kunnen er nu tegen....

Dat was een goede start.

Polveensweg, daarentegen
diende voor het afvoer van het veen.
Zelf door de hoogte gelegen
wijst naar deze hoogte heen.

Het Lampenbroek ter linkerzijde gelegen
is om zijn historie ook bekend.
De opbrengsten aldaar verkregen
werden voor de lichtkronen van de Voorster-
kerk aangewend.

De familie Hofenks boerderij "de Lampe"
- in oude acten staat vermeld -
dat het heet de "Leeren Lampe",
wat voor lage gronden is gesteld.

Een der vele beken
van die zijn water naar de IJssel zendt,
is de Beekbergerbeek geheten,
reeds vele eeuwen bekend.

Provincie Gelderland kent vele Hessenwegen,
de handelsroutes van weleer.
Klarenbeek heeft er ook een gekregen
en ze ziet er met vreugde op neer.

Aan 't eindpunt van deez' wegen
komt Klarenbeek weer in 't zicht.
En voor mij een reden
een eind te maken aan 't "gedicht".

Klarenbeek,
J. ter Avest.

Beekbergers

Ds. S.H. Buytendijk was een van Beekbergens
Ned. Herv. predikanten in de vorige eeuw. Hij
diende de gemeente van Beekbergen van 15 aug.
1861 tot 12 april 1863. Waarschijnlijk was de
naam van de predikant in het vergeetboek ge-

raakt, had hij niet zijn memoires gepubliceerd in zijn "Bladen uit mijn levensboek". Hij geeft een "portret" van zijn gemeente:

"De Beekbergers waren stil en volgzzaam. En ja, ze werkten van den vroegen morgen tot het donker werd, doch overhaasten deden ze zich nooit; 't ging alles zeer bedaard. B.v. de stap van mijn tuinman was zoo gelijkmatig, dat ik er mijn uurwerk naar had kunnen regelen.

Mijn koster en voorlezer, tevens hoofd der school, stond vaak te laat op; en dan werd heel eenvoudig de dorpsklok een half uur lang stil gezet. En eens terwijl de regen als met bakken uit den hemel gegoten werd, zag ik mijn ouderling, met zijn zeer hooggen hoed, van zeldzaam model, kerkwaarts gaan, even kalm en statig als altijd; niets kon hem uit zijn dagelijksche plooi brengen. De vrouwen hadden 't zwaar: overdag met 't vee en den tuinarbeid en 's avonds met 't huishouden en de verzorging der kinderen."

Deze predikant bezoekt met zijn ouderling ook het "Achterveld", de omgeving van het Woud. Op de terugweg bezoeken dominee en ouderling een oud, alleen-wonend man.

"Hij was alleszins godsdienstig en had den Bijbel reeds veertien maal doorgelezen. Maar toen ik hem sprak over de verzoening onzer zonden door Christus, zei hij: "Met uw permissie, dominee, kwaad heb ik nooit gedaan." En die man had onder Napoleon de tocht naar Moskou meegemaakt! Deze dag huisbezoek was een enige in mijn leven."

(-) Dat "we doen ons best" tekende het volk in het algemeen. Zeker, ze deden hun best voor 't aardische brood, en evenzoo voor 't hemelsche door ter kerk te komen; óók vooral met Paschen, aan 't Avondmaal, dan met hoopen; en voorts door zich niet te misdragen. Doch van 't zondaar zijn voor God en 't leven door 't geloof bemerktet ge bij

die 'alleszins-godsdienstige' menschen niets".
Hadden ze 's zondags hun plicht gedaan, dan
was 't daarmee uit.

Op bezoek bij een van zijn gemeenteleden,
"papierfabrikant en boer tegelijk" wilde ^{die} do-
minee kennelijk flink de oren wassen door hem
allerlei strijdvrage voor te leggen.

"Ik treed bij hem binnen en zeg: "Wel vriend,
wat hebt ge daar aan den balk vele zijden
spek en ham hangen. Wat doe je er mee?"

Die wijze van optreden stond hem aan. Hij
was ontwapend. En later vertelde hij mij
dat ik een slimme vogel was; ik was begonnen
met spek en geëindigd met hem te vermanen
de spijze ten leven te zoeken".

Hij prijst de meeste Beekbergers als:

"goedig van aard, meegaande, 't verstande-
lijk element stond achteraan, 't gevoel
voorop.

Dominee klaagt over de uitgestrektheid van de
gemeente; de huisbezoeken namen erg veel tijd
in beslag, temeer, daar hij ook enige tijd
consulent van Hoenderloo was. Ds. Buytendijk
was echter voor Hoenderloo te orthodox.

Zijn Bijbel-oefeningen werden druk bezocht.
Hij hield ze te Ugchelen, aan de Woeste Hoeve,
aan den Til, een buurtschap grenzend aan het
Achterveld.

"De opkomst was er zoo talrijk, dat door
de benauwdheid de kaarsen in 't lokaal,
de openbare school, schier uitdoofden.
En als ik dan in den donker in een open
kar huiswaarts reed, had ik de kap van mijn
winterjas over mijn gelaat getrokken, om me
verhit als ik was, tegen wind en koude te
beveiligen. 't Was niet alles, maar de hoop
op zegen verzoette den inspannenden arbeid.
Doch wat baatte deze voor een enkelen
keer in de maand? Daar moest een evange-
list arbeiden in een eigen lokaal."

Aldus de pastor, die in '63 naar Harderwijk
vertrok.

Bbg. H.v.L.

Althoe de pastor, die in '63 naar Harderwijk
verloft. H.v.L. 43

